

Gazdálkodj jogosan

Dr. Csákay Zoltán rovata

A közraktári szerződés

Dr. Kotmayer Zalán ügyvéd

Budapest

Dr. Csákay Zoltán mestertanár

Szent István Egyetem, Gödöllő

A közraktározás a magyar jogban egy újra felfedezett, ám régóta használt szerződéstípus, hiszen a feltételeit már az 1875-ös kereskedelmi törvény is részletesen szabályozta. A közraktározás fontos szerepet tölthet be a mezőgazdaságban, mivel a rövidtávú forgóeszköz-hitelezés egyik fontos eszköze lehet. Jó megoldást jelenthet akkor, ha likviditási célból a vállalkozásnak pénzeszközre van szüksége, azonban a piaci árak nem kedvezőek, és emiatt veszteséggel járna a termények idő előtti értékesítése. A közraktárban elhelyezett áru mint fedezet mellett a vállalkozás kölcsönhöz juthat és megvárhatja azt, hogy a piaci árak emelkedésével az áru eladása magasabb bevételt eredményezzen. A közraktározás hatályos szabályait az 1996. évi XLVIII. törvény tartalmazza.

A közraktári szerződés fogalma és jellege

Közraktározási szerződés alapján a közraktár köteles az elhelyezett áru tárolására és őrzésére, a közraktári jegy kibocsátására és az áru jogosultnak történő kiszolgáltatására. A közraktár az áru fedezete mellett vállalkozhat kölcsön nyújtására is.

A közraktározási szerződés egyik alanyát, aki az áru tárolását végzi vagy végezteti (azaz a közraktárt) értékpapír-kibocsátási jog illet meg az elhelyezett áruval kapcsolatban, amely alapján közraktári jegy kibocsátására kerül sor.

A közraktári szerződéses jogviszony azzal jön létre, ha a tárgyat képező áru átadása is megtörténik, ugyanis a közraktár csak a nála már

elhelyezett áruval köteles közraktári jegyet kiállítani. Azaz, az áru átadása nélkülözhetetlen a közraktári szerződés létrejöttéhez és a kapcsolódó kötelezettségek keletkezéséhez.

A közraktárban minden forgalomképes ingó dolog elhelyezhető a pénz és az értékpapír kivételével, de kizárólag olyan dolog fogadható be, amely a személy- és vagyónbiztonságot, valamint a közraktárban letett más árukat nem veszélyezteti.

A közraktári szerződés keletkezése

A közraktári szerződést *kizárólag írásban lehet megkötni*, írásbeli forma nélkül az érvénytelen.

A közraktári szerződés időtartama *csak határozott* lehet, *legfeljebb egy év*, és ezt az időtartamot *nem lehet meghosszabbítani*. Amennyiben azonban a közraktári szerződés időtartama alatt az árut nem értékesítik, új szerződés köthető a korábbi közraktári jegy bevonása és érvénytelenítése mellett.

A letett áru minőségét a letevő, az áru letétbe adásának időpontjában fennálló értékét mindkét fél köteles igazolni és rögzíteni. Ezt a közraktári jegyre, valamint a letéti könyvbe is be kell vezetni. Nincs akadálya az érték szakértői megállapításának sem. Az érték megállapítása azért fontos, mert amennyiben az áru károsodik vagy megsemmisül, az így megállapított érték lesz az alapja az esetleges kártérítésnek.

A közraktár két formában tárolhatja az átvett árut: amennyiben saját tulajdonában álló raktárban teszi ezt, úgy saját tárolásról beszélünk. Ezzel szemben „művi tárolásnak” nevezünk minden egyéb módon és

helyen végzett tárolást, ami jellemzően a közraktár által bérelt raktárban történik.

A felek ezzel kapcsolatban megállapodnak, hogy a többi árutól *elkülönítve*, vagy a többi letevő *azonos fajú helyettesíthető áruival összekeverve* tárolják az árut. Az első esetben csak és kizárólag a letevő által letett árut, a másodikban pedig a közraktári jegyen megjelölt minőségnek és mennyiségnek megfelelő áru kiadását követelheti a közraktártól a jogosult.

A közraktárban elhelyezett áru csomagolása az adott áru tulajdonságaitól függ. Ha a közraktárban elhelyezett áru több tonna gabona, azt természetsszerűleg csomagolni nem kell.

A feleknek rögzíteniük kell, amennyiben szükséges valamilyen speciális tárolási, őrzési módot alkalmazni. Erre a letevő köteles felhívni a közraktár figyelmét. A felhívás elmulasztásából eredő károkért a közraktár a letevővel szemben felelősséggel nem tartozik, illetve a károk megtérítését követelheti a letevővel szemben.

A közraktározási szerződés *visszterhes* szerződés, ezért a közraktár a nála letett áru őrzését, kezelését, valamint egyéb, általa vállalt szolgáltatásokat *díj ellenében* végzi.

A közraktár üzleti és díjszabályzata mindig a közraktári szerződés részét képezi, azonban erre a szerződésben külön fel kell hívni a letevő figyelmét.

A közraktárjegy

A közraktárjegy olyan, a közraktári szerződés alapján *letétbe vett áruval kiállított*, rendeletre szóló,

forgatható értékpapír, mely a közraktár részéről az áru átvételének elismerését, valamint az áru kiszolgáltatására vonatkozó kötelezettségét bizonyítja. A közraktárjegy különleges értékpapír, amely nem tartozik az értékpapírokról szóló törvény hatálya alá.

A közraktárjegyet a közraktár által vezetett ún. letéti könyvből választják le; két részből áll, az árujegyből és a zálogjegyből. A közraktárjegyet a közraktár időrendben és sorszám szerint bocsátja ki.

A közraktárjegy vagy bármely részének átruházása *a hátoldalára írt átruházó nyilatkozattal* (ún. forgatással) és *cégszerű aláírással* történik. A közraktárjegy mindkét részének, illetve önállóan az árujegynek a forgatása általános forgalmi adó fizetési kötelezettséget eredményez, mivel termékértékesítésnek tekintendő a forgalmi adó szempontból.

A közraktárjegy forgatása oly módon történik, hogy a közraktárjegyet megszerző személy (azaz a forgatmányos) nevét az átruházó (azaz a forgató) feltünteti a forgatás (azaz a forgatmányozás) során a közraktárjegy megfelelő részén és cégszerűen aláírja a forgatmányt. Elfogadott az ún. üres forgatmány is, amikor a forgatmányos nevét a forgató nem jelöli meg a közraktárjegyen, hanem azt üresen hagyja és cégszerűen aláírja a forgatmányt. Ebben az esetben a közraktárjegy mindenkor birtokosát (felmutatóját) kell – ellenkező bizonyításig – a közraktárjegy tulajdonosának tekinteni. Fontos szabály, hogy közraktárjegyet vagy bármely részét *óvadékba adni* kizárólag üres forgatmánnyal lehet.

Az árujegy birtokosa *a zálogjegy külön forgatásával* kölcsönt vehet fel. A szabályosan forgatott zálogjegy nem az áru-, hanem csupán a zálogjegyen feltüntetett *kölcsönösszeg iránti követelést* testesíti meg és ennek fedezetéül zálogjogot biztosít a kapcsolódó árujegy mögött álló árun. Ezzel szemben *az árujegy önmagában a kapcsolódó zálogjegyen feltüntetett összeggel* (azaz a vonatkozó tartozással) *csökkentett értékkel rendelkezik*.

A közraktári jogviszony alanyai

A közraktározási tevékenység végzéséhez a közraktár-felügyeletet ellátó Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal (honlap: www.mkeh.gov.hu) engedélye és a Magyar Nemzeti Bank egyetértése szükséges. A közraktár működését ugyanezen állami hatóságok kísérik figyelemmel.

A közraktárral szerződő másik fél (azaz a *letevő*) azonban bárki lehet, akár természetes magánszemély, akár gazdasági társaság vagy szövetség.

A közraktárjegy első birtokosa a letevő, aki az árujának közraktárba szállítása és elhelyezése ellenében a közraktártól a közraktárjegyet átveszi. Ha később az árut nem értékesíti, vagy nem terheli meg (azaz nem vesz fel rá hitelt), úgy *a letevő és a közraktári jegy birtokosa nem válik el egymástól*, és a közraktári szerződés lejártakor a letevő, egyben mindkét jegy birtokosa követelheti az áru kiadását. Ez azonban ritkán történik meg, hiszen a közraktározás lényege éppen az, hogy a letevő árutulajdonos az áruját eladhassa, vagy annak elzálogosításával hitelhez jusson a közraktározás időtartama alatt. Eladás esetében ugyanis nem a letevő, hanem az áru vevőjeként az árujegyet megszerző harmadik személy (például egy felvásárló) jelentkezhet a közraktárnál és követelheti az árujegy birtokában az áru kiadását.

További, negyedik szereplő is bekapcsolódhat a jogviszonyba, amennyiben az árut (pl. gabonát) elzálogosítják (hitelt vesznek fel rá), és ennek következtében a közraktárjegy két részét, azaz *az árujegyet és a zálogjegyet külön-külön forgatják és birtokolják*. A zálogjegy birtokosa ugyanis nem az áru tulajdonjogát követelheti, hanem azt, hogy a kölcsön vissza nem fizetése esetén a közraktárnál elhelyezett, elzálogosított árumennyiséget árverezék el, és az árverezésből befolyt összegből a követelését kielégítsék. Bevett gyakorlat, hogy banki hitelfelvétel esetén *a zálogjegyet a gazdálkodó a hitelező bankra forgatmányozza a hitel biztosítékául*. A hitelező bank nevét, a kölcsön összegét és lejáratát idejéért ráírják az árujegyre. Amikor a gabona ára magasabb lesz,

a gazdálkodó eladja a gabonát *az árujegynek a gabona felvásárlójára való forgatásával*. A felvásárló ekkor nem a gabona teljes árát, hanem a banki kölcsönrel és kamataival csökkentett összegét fizeti meg a gazdálkodónak, majd ezt követően felkeresheti a hitelező bankot, ahol a kölcsönt és kamatait megfizeti, majd kiadják neki a zálogjegyet. *Az árujegy és a zálogjegy birtokában a felvásárló a közraktártól követelheti a gabona kiadását*. A felvásárló megteheti azt is, hogy a kölcsön és kamatai összegét a közraktárnál teszi letétbe.

A közraktár maga is nyújthat kölcsönt a gazdálkodónak az áru fedezete mellett. A kölcsön nagysága korlátozott, az elhelyezett áru értékének kétharmadáig terjedhet. Ilyen esetben a közraktár kapja meg a közraktári jegy zálogjegy részét, és az áru eladása esetén a felvásárló a közraktár felé köteles megfizetni a kölcsön és kamatai összegét az áru kiadását megelőzően.

A felek jogai és kötelezettségei

A közraktár főkötelezettsége a közraktári tevékenység teljesítése, mely magában foglalja az áru tárolását, őrzését, általános és a szerződésben megjelölt kezelését, az értékpapír kiállítását, majd az áru kiszolgáltatását.

A közraktár sem a közraktárba történő betároláskor, sem később *nem köteles megvizsgálni* azt, hogy a letevő ténylegesen tulajdonosa-e az árunak, és azért sem felel, hogy a letevő azonos-e azzal a személlyel, akit a közraktári jegy letevőként megjelöl. Ha azonban a közraktár tudomására jut, hogy *az áru bűncselekményből származik*, köteles erről az illetékes hatóságot tájékoztatni.

A közraktár az árut annak a személynek köteles kiadni, aki az árujegyet és a zálogjegyet együttesen részére visszaadja, vagy az árujegyet visszaadja és a zálogjegyen feltüntetett követelés összegét a letevő javára a közraktárnál letétbe helyezte. A közraktár a letétbe helyezett összeget elkülönített letéti számlán tartja és értesíti az utolsó általa ismert zálogjegy birtokost. Ha

az értesített zálogjegy birtokos a zálogjegyet már továbbforgatta, úgy két napon belül köteles értesíteni az ő forgatmányosát a közraktár értesítéséről, aki szintén köteles a további ilyen értesítéseket elvégezni.

Az áru kiadása során a közraktár nem köteles vizsgálni a közraktárjegy hátiratainak valódiságát, csak azt, hogy az átruházások összefüggő láncolata igazolja-e a közraktárjegy birtokosát, más szóval *a forgatmányozásoknak megszakítatlannak kell lenniük*.

A meg nem fizetett közraktári díj és egyéb díjak biztosítékaul a közraktárat *zálogjog* illeti meg az áru felett. Ezen zálogjog privilegizált, mert minden más jogosult zálogjogát megelőzi.

Az árujegy és a zálogjegy birtokosa hivatali időben jogosult az árut megtekinteni a közraktárban.

A közraktár felelőssége

A közraktár felel azért a *kárért*, mely a közraktározásra elhelyezett áruban az átvételtől a kiszolgálásig keletkezett. Ide tartozik minden kár, amely például a részleges elveszésből, megsemmisülésből, megromlásból vagy megsérülésből ered. A felelősség alól a közraktár csak abban az esetben mentesülhet, ha a kár a közraktár tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok miatt következett be. Ha a kár az áru belső tulajdonsága, vagy a csomagolás rejtett hiányossága, avagy a letevő személy felróható magatartása miatt következett be, úgy a közraktár a kár megtérítését a letevőtől követelheti.

A *közraktár felelőségének felső határa* a közraktári szerződésben az áru értékeként megjelölt összeg.

A közraktározási jogviszony megszűnése

A közraktár és a letevő közötti jogviszony akkor szűnik meg, amikor a letevő a közraktárban elhelyezett áruját eladta, azaz a közraktári jegyet másra átruházta. Ezzel szemben az árujegy birtokosa számára a közraktározás az elhelyezett áru kiszolgáltatásával szűnik meg, azaz azt követően, hogy az árujegyet és a zálogjegyet a közraktárnak átad-

ta. Abban az esetben, ha az árujegy birtokosa a zálogjeggyel nem rendelkezik, azaz az árut zálogjoggal megterhelték, úgy először a zálogjegyet magához válthatja (természetesen a zálogjoggal biztosított követelés megfizetésével). Ha a zálogjegy birtokosa ismeretlen, vagy nem érhető el, úgy az árujegy birtokosa a zálogjegyen feltüntetett tartozás összegét a közraktárnál letétbe helyezheti, és ha a közraktári díjat is kifizeti, ezt követően a közraktár köteles lesz számára az árut kiadni.

Abban az esetben, ha a zálogjegy birtokosának követelését a lejáratot követő 3 napon belül nem fizetik meg, követelheti *a közraktárban elhelyezett áru értékesítését*. Úgyszintén, ha a közraktárban elhelyezett árut a közraktári szerződés lejáratakor nem váltják ki, vagy azt a szerződés időtartama alatt a megromlás veszélye fenyegeti, *a közraktár jogosult az árut értékesíteni* a letevő előzetes értesítése mellett. Az értékesítés történhet *tőzsdén*, amennyiben az áru a tőzsdei értékesítés feltételeinek megfelel, és történhet *árverés útján* is, amennyiben a tőzsdei út nem alkalmazható, vagy ha egymást követő hét tőzsdei napon keresztül sem sikerül a tőzsdei eladás. ■